

МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В реальному часі багато уваги приділяється пошуку методів аналізу виробничо-господарської діяльності, прогнозуванню, оцінці надійності прийнятих рішень. Для оцінювання стану стійкості та безпеки промислового підприємства на фінансовому рівні розроблено досить багато різних методик, що виявляють сильні й слабкі його сторони, зовнішні погрози. Вирішення цих задач викликає необхідність у розробці саме методу, що здатний дати більш точний висновок про безпеку, стійкість і перспективи підприємства або галузі, де відбувається структурне реформування.

Серед науковців, що досліджують проблеми оцінювання фінансової безпеки підприємства, найбільш відомими є праці Бендікова М., Горячевої К., Єрмошенка М., Козаченка О., Підлужної Н., Половяна О., Покропивного С., Савицької Г., Сенчагова В. та ін.

У світовій практиці найбільш поширеною для використання є п'ятифакторна модель Е. Альтмана, в основу якої покладено оцінку фінансової стійкості підприємства за показниками прибутку, виручки від реалізації, обороту до активів підприємства та співвідношення власного капіталу до позикового. Використовується також модель фінансової стійкості, що запропонована Ж. Депаляном, згідно даних про оборот запасів, поточну ліквідність, рентабельність та ефективність. Для оцінки можливості банкрутства є модель Спрингера, в основу якої покладено інформацію про відношення до активів робочого капіталу, прибутку, сплати податків, відсотків та обсягів виручки; відношення прибутку до короткострокової заборгованості.

У практиці зарубіжних країн є універсальна шестифакторна модель оцінки банкрутства, яка враховує відношення максимальних грошових потоків, прибутку та обороту основного капіталу до валюти балансу; прибутку, виробничих запасів до виручки від реалізації. Проте в цілому проблема оцінювання фінансової безпеки підприємств є невирішеною, тому що питання методів оцінки фінансової безпеки підприємства залишаються дискусійними – серед науковців та практиків не існує одностайної думки на цю проблему.

Використання визначених методик на вітчизняних підприємствах ускладнено нестабільними фінансово-економічними умовами економіки, що трансформується, та відсутністю серед визначених показників аналогів, які використовуються на вітчизняних підприємствах. Пристосо-

ваною для використання в умовах вітчизняної економіки є п'ятифакторна модель вірогідності банкрутства У. Бівера, яка визначає порогові значення та межі показників рентабельності активів, коефіцієнта поточної ліквідності, коефіцієнта покриття активів чистим оборотним капіталом, коефіцієнта Бівера та фінансового левереджу. Для прогнозування вірогідності банкрутства у нестабільних зовнішніх умовах є рейтинговий метод Г.Савицької [1].

На сьогоднішній день відомі такі підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства:

1. Індикаторний (порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з пороговими значеннями індикаторів її рівня). Цей підхід слід визнати виправданим. У той же час використання цього підходу залежить в основному від визначення порогових значень, які є плинними в залежності від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство майже не може впливати, а тільки пристосовуватися.

2. Ресурсно-функціональний - а) оцінка стану фінансової безпеки на основі оцінки рівня використання фінансових ресурсів по спеціальних критеріях - власні фінансові ресурси і позикові фінансові ресурси;

б) оцінка рівня виконання функцій - забезпечення високої фінансової ефективності діяльності підприємства, його фінансової стійкості і незалежності.

Такий підхід є дуже широким, оскільки, по-перше, у цьому разі процес забезпечення фінансової безпеки ототожнюється фактично з усією діяльністю підприємства і, по-друге, зводиться лише до оцінки використання ресурсів на підприємстві.

3. На основі використання критерію «мінімум сукупного збитку, який наноситься безпеці». Цей критерій дуже складно розраховувати з-за відсутності необхідних для цього бухгалтерських і статистичних даних. Потрібно введення додаткового обліку. Тоді такий показник можна розраховувати лише експертним шляхом, який має свої межі точності.

4. Виходячи з достатності оборотних коштів для здійснення виробничо-збутової діяльності. Цей підхід дуже вузький, оскільки охоплює далеко не усі сфери. Використовується для оперативних цілей визначення рівня фінансової безпеки.

На думку значної кількості науковців, оцінка фінансової безпеки підприємства не може зводитись до простого аналізу його фінансового стану. Оцінка її рівня потребує особливих підходів у будь-якій сфері.

Більшість дослідників проблем фінансової безпеки підприємства вважає, що визначення стану та загроз фінансовій безпеці підприємства потребує застосування індикаторного методу оцінки рівня фінансової безпеки - використання критичних порогових значень фінансових показників. Під пороговими значеннями фінансових показників розуміються їх гра-

нично допустимі величини, перевищення яких призводить до формування негативних тенденцій у фінансовій системі підприємства, викликає виникнення та розвиток загроз його фінансовій безпеці, спричиняє диспропорції в господарчій діяльності підприємства та призводить до порушення його розвитку в цілому [3,4]. М. Єрмошенко, К. Горячева та А. Ашуєв, оцінюючи існуючі підходи оцінки рівня фінансової безпеки, зазначають, що за умови індикаторного підходу „найвищий рівень фінансової безпеки підприємств досягається за умови, що вся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не в збиток з іншим”[5]. Всі фахівці вказують на зв'язок фінансової безпеки підприємства з його забезпеченістю фінансовими ресурсами (фінансовою забезпеченістю діяльності підприємства). К. Горячева до системи фінансових показників відносить обсяг власного та оборотного капіталу підприємства; обсяг кредитів та позик, інвестицій та прямого фінансування з бюджету [6]. С. Покропивний вважає за необхідне оцінювати фінансовий стан підприємства за показниками його прибутковості, оборотності капіталу, фінансової стійкості й здатності розраховуватися з борговими зобов'язаннями [7]. Значне коло дослідників економічної безпеки підприємства до показників, які характеризують фінансову безпеку, відносять показники ліквідності та фінансової стійкості; обсяг кредиторської та дебіторської заборгованості. Враховуючи зв'язок фінансової безпеки з фінансовою стійкістю підприємства, С. Ілляшенко пропонує її стан визначати показниками ліквідності, рівнем кредиторської та дебіторської заборгованості підприємства [1]. І. Олексів та Н. Подольчак пропонують оцінювати фінансовий стан підприємства на основі показників фінансового ризику, а саме: коефіцієнтів поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів [8]. В Методичних рекомендаціях з аналізу і оцінки фінансового стану підприємства позитивним є момент встановлення по деяким з коефіцієнтів нормативних значень [1].

Проблема оцінки фінансової безпеки підприємства полягає в тому, що не всі фактори, що впливають на показники, детерміновані й мають кількісні вимірники. До того ж, іноді отримати достовірну інформацію досить проблематично. До основних проблем також слід віднести:

- недостовірність даних бухгалтерських звітів, що в свою чергу пов'язано з недосконалістю вітчизняної системи стандартів бухгалтерського обліку та низьким професіональним рівнем спеціалістів з бухгалтерського обліку;

- ретроспективний характер оцінки, оскільки вона будується за даними «минулої» звітності та носить статичний характер;

- суб'єктивізм думок експертів при визначенні вагомості фінансових коефіцієнтів.

Одна із самих складних проблем оцінки фінансової безпеки - це оцінка сукупного інтегрального показника при заданій області його зміни з урахуванням прогнозування. Для надання інтегральній оцінці більш динамічного характеру необхідна побудова моделі, яка дозволить визначити інтегральну оцінку фінансового стану підприємства в майбутньому. На думку автора, стан фінансової безпеки підприємства, можна оцінити за допомогою системи показників. До них відносяться:

1. Фінансові коефіцієнти.
2. Стан дебіторської й кредиторської заборгованості.
3. Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів.

Виходячи з того, що, на думку багатьох фахівців, основою фінансовою безпеки підприємства є його фінансова стійкість, існує певна можливість оцінки фінансової безпеки підприємства з використанням показників фінансової стійкості [1]. Аналізуючи існуючі підходи до оцінки рівня фінансової стійкості та фінансової безпеки підприємства, таку оцінку рівня доцільно здійснювати по кожній функціональній складовій фінансової безпеки, а потім експертним шляхом визначати інтегральний показник. Щоб більш повно, з урахуванням впливу навколишнього середовища, оцінити ступінь фінансової безпеки підприємства пропонується використати, з урахуванням впливів навколишнього середовища й ринкових механізмів, модель, що має наступний вигляд:

$$R=A1*X1+A2*X2+A3*X3+A4*X4+A5*X5+A6*X6+A7*X7>0, \text{ де}$$

R - рейтингове число;

X1 - Коефіцієнт покриття (Оборотні кошти/короткострокові зобов'язання);

X2 - Рентабельність активів (Чистий прибуток / валюта балансу);

X3 - Рентабельність власного капіталу (Чистий прибуток/власний капітал);

X4 - Коефіцієнт капіталізації підприємства (Відношення ринкової вартості власного капіталу до балансової вартості позикових засобів);

X5 - Показник загальної платоспроможності (Відношення ринкової вартості активів до всіх зобов'язань підприємства);

X6 – Коефіцієнт менеджменту (Відношення виторгу від реалізації до величини поточних зобов'язань підприємства);

X7 - Коефіцієнт Бівера. ((Чистий прибуток + Амортизація)/(Довгострокові + короткострокові зобов'язання)).

A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7 - Індeksi значимості кожного фактора моделі.

Коефіцієнти є показниками господарської діяльності підприємства й ступені його фінансової безпеки та стійкості й чисельно виражають ризик

несприятливого розвитку фінансової ситуації на підприємстві. Зміст введення індексів значимості складається в досягненні подвійної мети. З одного боку, ранжувати коефіцієнти по ступеню їхньої важливості для фінансової безпеки та стійкості підприємства. З іншого, математично обмежити область зміни R для забезпечення можливості порівняння рейтингового числа одного підприємства з рейтинговим числом іншого. Істотно, що підприємства в рамках однієї галузі несуть схожі ризики, піддаючись типовому впливу навколишнього середовища бізнесу. Застосування ж моделі до підприємств різних сфер бізнесу неправомірно, тому що фактично будуть порівнюватися нетипові ризики. Рейтингове число R являє собою числове вираження реакції підприємства на вплив навколишнього середовища. Величина R дозволяє оцінювати ступінь фінансового ризику підприємства при роботі в умовах апріорно ворожого навколишнього середовища бізнесу. При розрахунку R за кілька послідовних періодів можна отримати динаміку зміни фінансової безпеки та стійкості, що дозволяє аналізувати вплив навколишнього середовища й тенденції динаміки фінансової безпеки підприємства.

Запропонований підхід до оцінки фінансової безпеки промислового підприємства являє собою систему індикаторів, на основі якої доцільно робити оцінку динаміки його розвитку.

Позитивна або негативна спрямованість процесів, що протікають в підприємстві, відбивається в темпах росту або зниження відповідних показників і характеризує динаміку різних аспектів його фінансової безпеки.

Література:

1. Загорельська Т.Ю. Науково-методичні основи метрології фінансової безпеки підприємства // Економічний простір. – 2008. - №20/1.
2. Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А., Плужников І.О., Горячева К.С. Фінансовий менеджмент: Курс лекцій / Національна академія управління. — К.: НАУ, 2004. — 506 с.
3. Александров И.А., Орлова Е.А., Половян А.В. Оценка финансовой безопасности предприятия // Материалы Международной научно-практической конференции „Проблемы обеспечения экономической безопасностью”. –Донецк: РИА ДонНТУ, 2001. - С.86-88.
4. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. - №2.
5. Єрмошенко М.М., Горячева К.С., Ашуєв А.М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства: Препринт наукової доповіді /За ред. М.М.Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2005. – 78 с.

6. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки // Економіст. – 2003. - №8. – С.65-67.

7. Экономика предприятия: Учебник / Под общ. ред. С.Ф. Покропивного. К.: КНЭУ, 2003. – 608 с.

8. Олексів І.Б., Подольчак Н.Ю. Методи багатовимірного аналізу в оцінюванні фінансових ризиків підприємства // Фінанси України. – 2005. - №1. – С. 96-105.

*Карівець Катерина,
студентка групи РКзм-51*

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ

Хоча бізнес, підприємництво і підприємства існують практично стільки ж, скільки існує світ, до початку ХХ століття навряд чи хто замислювався над тим, як управляти ними системно. Це пов'язано з тим, що підприємства функціонували в передбачуваних умовах, для яких характерним є думка про те, що майбутнє це повторення минулого, а для управління фірмою достатні підприємницька інтуїція, заснована на минулому досвіді, і фінансовий контроль. Проте, починаючи з ХХ століття, нестабільність середовища зростає. Виникла необхідність у розробці нових форм і видів діяльності підприємств в умовах зростаючої невизначеності, новизни і складності оточення, що привело до виникнення цілого ряду наукових шкіл, таких як:

- "Тейлоризм" або "наукове управління (Ф.У. Тейлор, Г. Емерсон), основною ідеєю якого був перехід управління виробництвом з рутинних методів до наукових і передових для того часу, при повній відсутності уваги до управління організацією в цілому.
- "Класична" або "адміністративна школа" (А. Файоль). Основне досягнення - розвиток принципів управління, застосовуваних досі.
- "Неокласичні", "біхевіористські" напрями "школа людських відносин"(Д. Макгрегор, А. Маслоу). Основною ідеєю цієї школи стало використання прийомів управління міжособовими стосунками для підвищення задоволеності і продуктивності, щоб кожен працівник був повністю задіяний відповідно до свого потенціалу.

Ці наукові школи розглядали тільки внутрішнє середовище організації і ігнорували зовнішнє середовище, претендуючи на роль "єдиного кращого способу" в управлінні. Оскільки підприємства приходилося функціонувати в економічно і соціально нестійкому (турбулентному) середовищі, передбачуваними стали тільки проблеми і майбутні можливості, то починаючи з 1960 років, сформувалися два нові погляди на управління організаціями. Такими поглядами стали: